

Nr 144.

Godkänd av första kammaren den 4 maj 1929.

Godkänd av andra kammaren den 4 maj 1929.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för beredande av en tryggare rättslig ställning åt biträdande lärare vid folkskolor och lärare vid mindre folkskolor jämte en i ämnet väckt motion.

(Statsutskottets utlåtande nr 64.)

Till Konungen.

I en till riksdagen avlåten, den 25 januari 1929 dagtecknad proposition, nr 30, har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden samma dag, föreslagit riksdagen, att riksdagen måtte förklara sig intet hava att erinra mot att till beredande av en tryggare rättslig ställning åt biträdande lärare vid folkskolor och lärare vid mindre folkskolor föreskrifter av Eders Kungl. Maj:t utfärdas i huvudsaklig enlighet med vad departementschefen i samma statsrådsprotokoll förordat.

I samband härmed har riksdagen till behandling förehaft en inom riksdagen väckt motion (I: 218), däruti hemställts, att riksdagen i sitt svar å Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 30 måtte, samtidigt som den i övrigt skänker sitt gillande åt Eders Kungl. Maj:ts förslag, förklara, att den anser de ifrågasatta ändrade föreskrifterna böra innehålla bestämmelse därom, att, då genom en ifrågasatt omorganisation av skolväsendet biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola, som i sammanlagt minst två år inom skoldistriktet tjänstgjort såsom lärare vid småskola, biträdande lärare vid folkskola eller lärare vid mindre folkskola och därunder tjänstgjort med nit och skicklighet samt fört en hedrande vandel, skulle behöva entledigas utan möjlighet att, på sätt i propositionen föreslås,

erhålla annan anställning inom distriktet, frågan om omorganisationens genomförande skall hänskjutas till skolöverstyrelsen, vilken, efter vederbörande domkapitels hörande, har att avgöra, huruvida omorganisation må genomföras eller icke.

Motionärerna hava till stöd för sitt förslag anfört följande:

Under förarbetena för Kungl. Maj:ts proposition nr 30 angående åtgärder för beredande av en tryggare rättslig ställning åt biträdande lärare vid folkskolor och lärare vid mindre folkskolor har frågan varit uppe, huruvida i det fall, då en omorganisation av skolväsendet medförde avskedande av en lärare, omorganisationen borde anstå, till dess vederbörande lärare uppnått pensionsåldern eller av annan anledning avgått från tjänsten. I sin skrivelse i ärendet framhöll 1926 års riksdag, att detta spörsmål förtjänade komma under allsidig prövning. Meningarna bland de hörda myndigheterna ha också varit i hög grad delade, även om tydlig övervikt funnits för den uppfattning, som kan utläsas ur skolöverstyrelsens yttrande, nämligen att skolans intressen icke få ställas tillbaka för lärarnas.

Även om man helt och fullt erkänner riktigheten i en sådan princip, torde dock frågan vara, om icke någon jämkning i eller uppjukning av denna mot ifrågavarande tanke helt avvisande ståndpunkt skulle kunna företagas, utan att skolans intressen därigenom bleve lidande. Det har vid studiet av den kungl. propositionen väckt vår uppmärksamhet, att domkapitlet i Västerås i sitt yttrande framkommit med ett förslag, som knappast synes ha rönt tillbörligt beaktande under det senaste skedet av frågans förberedande handläggning. Domkapitlet anser (sid. 10 i propositionen), att för det fall, då vid omorganisation anställning icke kan beredas vederbörande lärare inom distriktet, avgörande i frågan icke bör ske med mindre den underställes skolöverstyrelsens, eventuellt domkapitlets, särskilda prövning. Åtskilliga folkskolinspektörer hava givit uttryck åt en liknande uppfattning.

För vår del hava vi efter ett försök att genomtänka hela detta ömtåliga och inveklade problem kommit till den uppfattningen, att den av domkapitlet i Västerås förordade utvägen anvisar en möjlighet att lösa frågan med största möjliga hänsynsfullhet mot de anställda, samtidigt som skolans intressen fullt ut tillvaratagas. Ur de anställdas synpunkt måste det ju alltid framstå såsom synnerligen hårt, om en lärare, som oförvitligt och plikttroget tjänstgjort kanske årtionden på en plats, plötsligt ställs på bar backe, därför att utvecklingen nödvändiggjort en förändring i skolväsendet. Å andra sidan kan naturligtvis icke förnekas, att fall kunna förekomma, då sådant måste ske. Om i ett sådant fall frågan bleve prövad av en opartisk och auktoritativ högre myndighet, synes man häri ha en stark garanti för att ett bedömande kommer att äga rum, därvid skäligen hänsyn tagas till både lärarnas och det allmännas intressen.

Vi anse oss därför böra motionsvis föreslå, att det av domkapitlet i Västerås framförda förslaget kommer till förverkligande, då nu skollagsstiftningen på detta område skall förändras.

Frågan *vilken* myndighet som skall verkställa den ifrågasatta prövningen kan naturligtvis besvaras olika. Domkapitlet i Västerås hänvisar i första hand till skolöverstyrelsen, »eventuellt domkapitlet». Goda skäl kunna anföras för båda alternativen. Domkapitlet sitta inne med kännedom om de lokala förhållandena. Skolöverstyrelsen har större överblick över det hela. Med hänsyn till önskvärldheten av att tillämpningen kommer att äga rum

efter någorlunda likartade principer över det hela, synas de starkaste skälen tala för att frågan prövas av *skolöverstyrelsen efter domkapitlets hörande*. I så fall kommer frågan att prövas både med erforderligt hänsynstagande till de lokala förhållandena och med önskvärd hänsyn till att man i olika delar av landet ej tillämpar alltför olika principer.

Riksdagen finner starka billighetsskäl tala för att åtgärder vidtagas till beredande av en tryggare rättslig ställning för här ifrågavarande lärare, och det i sådant hänseende av Eders Kungl. Maj:ts nu framlagda förslaget synes riksdagen i stort sett erbjuda en lycklig lösning av frågan. Riksdagen har endast i nedan angivna avseenden funnit sig böra uttala sig för vissa jämkningar i förslaget.

Den ledande principen för Eders Kungl. Maj:ts förslag är, att skolväsendets bästa måste gå i första rummet och att därför de åtgärder, som vidtagas för att giva omförmälda lärare en säkrare ställning, icke få inverka hindrande eller fördröjande på önskvärda förbättringar i skolväsendets organisation. I överensstämmelse härmed skulle i det fall, att någon ledig lärartjänst vid småskola eller mindre folkskola eller någon ledig biträdande lärartjänst vid folkskola icke står till buds inom vederbörande skoldistrikt, innehavaren av den till indragning ifrågasatta lärartjänsten stå inför den ofrånkomliga nödvändigheten att förlora sin anställning. Det är på denna punkt motionen avser en uppmjukning av förslaget så till vida, att i dylika fall frågan om genomförande av den omorganisation, som föranleder tjänstens indragning, skulle hänskjutas till högre myndighets prövning. Syftet härmed skulle tydligtvis vara att få till stånd ett mera auktoritativt och på en mera omfattande och djupare insikt och erfarenhet i hithörande ting grundat övervägande av frågan, huruvida hänsynen till skolväsendets tillstånd måste kräva en i och för sig så hårdhänt åtgärd som lärarens avskedande.

Riksdagen, som delar departementschefens uppfattning om att föreliggande spörsmål bör i första rummet betraktas ur synpunkten av vad skolans bästa kräver, måste dock finna syftet med motionärernas förslag behjärtansvärt, då detta lämnar större garantier för att här ifrågavarande, synnerligen ömtåliga och svårbedömda fall bliva underkastade en omsorgsfull och allsidig prövning. Riksdagen vill därför ansluta sig till förslaget om frågans hänskjutande till högre myndighet under de i motionen angivna förhållandena. I motionen har framhållits, att man såsom denna högre myndighet kan tänka sig antingen vederbörande domkapitel eller skolöverstyrelsen, och enligt motionen kunna goda skäl anföras för båda alternativen. I motionen förordas dock, att avgörandet skall läggas i skolöverstyrelsens händer med hänsyn till önskvärdheten av att tillämpningen kommer att äga rum efter någorlunda likartade principer över det hela. Enligt riksdagens mening bör i detta fall — liksom, enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag, i det fall av förprovning av eventuell omorganisation, varom förmåles i propositionen — hänskjutandet ske till domkapitlet, som enligt folkskolestadgan är den

myndighet, vilken i första hand har att pröva organisationsfrågor. Att införa skolöverstyrelsen såsom den första instansen i dessa ärenden vore att bryta den enhetlighet, som eljest gäller beträffande ordningen för skolorganisatoriska frågor behandling. Möjlighet att få nu berörda ärenden bedömda efter samma principer föreligger för skoldistriktet eller deras enskilda medlemmar alltid, likaväl som när det gäller vanliga organisationsfrågor, genom anlitande av besvärsinstitutet. Dock anser riksdagen, att de föreslagna bestämmelserna i båda de nu angivna fallen böra kompletteras med stadgandet att, om domkapitlet finner sig icke kunna biträda folkskolinspektörens uppfattning, ärendet skall underställas skolöverstyrelsens prövning. Härigenom bringas berörda bestämmelser i överensstämmelse med folkskolestadgans föreskrifter angående ordningen för fastställande av skolreglementen, § 10 mom. 3, där motsvarande stadgande finnes, uppenbarligen föranlett därav att folkskolinspektören icke anses behörig att anföra besvär över domkapitlets beslut i organisationsfrågor.

Under återopande av vad sålunda anförts, får riksdagen, i anledning av Eders Kungl. Maj:ts förslag och ovanberörda motion (I:218), förklara sig intet hava att erinra mot att till beredande av en tryggare rättslig ställning åt biträdande lärare vid folkskolor och lärare vid mindre folkskolor föreskrifter av Eders Kungl. Maj:t utfärdas i huvudsaklig enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 januari 1929 förordat, dock med iakttagande av de jämkningar och tillägg, som av riksdagen här ovan angivits.

Stockholm den 4 maj 1929.

Med undersåtlig vördnad.
